

співвіднесений із накресленням перспектив і розбудови нового лінгвістичного напрямку – лінгвоелітології, а прикладне спрямування мотивоване можливістю використання напрацювань у різних аспектах психолінгвістики, соціолінгвістики, нейролінгвістичного програмування, корпусної лінгвістики та ін., що корелює з відповідними напрямками Одеської лінгвістичної школи (опрацьовувані під керівництвом проф. Тетяни Ковалевської). Студіювання А. Романченко є актуальним і щодо поставленої проблеми, і щодо проаналізованого матеріалу, воно розширює обрії сучасної лінгвоперсонології. Прочитання монографії не лише доповнює уже відоме про рівневі особливості мовної особливості, структурування нею дискурсивних практик, а й окреслює відповідь на питання про статус елітарної мовної особистості, її особливості, функційні вияви в науковому дискурсі з окресленням множини відповідних дискурсивних практик в усній та письмовій формах. Концептуальне студіювання рецензованої монографії є важливим і для молодих науковців, і для досвідчених майстрів лінгвістичних досліджень.

Анатолій Загнітко

АКСІОФРАЗЕМНА ПРАГМАТИКА: НОВІ ЗДОБУТКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Рецензія на монографію: *Краснобаєва-Чорна Ж. . Вторинна знакова система ціннісної картини світу у фраземіці: монографія [за ред. А. Загнітка]. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 172 с.*

DOI 10.31558/1815-3070.2020.39.14

УДК 81'373.7: 124.5

Наукова парадигма сучасного мовознавства визначується посиленням зацікавлення мовною картиною світу як «цілісного, глобального образу світу, що знаходить знакове відображення в системі національної мови і відбитий у лексиці, фразеології, граматиці»¹. Жанна Краснобаєва-Чорна, яскравий представник Донецької граматичної школи, очолюваної вже майже 30 років доктором філологічних наук, професором, членом-кореспондентом НАН України Анатолієм Загнітком, знаходить достатньо нових аспектів для наукових пошуків у рамках зазначеної проблематики й акцентує увагу на особливостях кореляції фраземного рівня ціннісної картини світу (далі ЦКС) із кодами культури на матеріалі української, російської, англійської та німецької мов. Наголосимо, що розвідка розкриває один із аспектів наукового проєкту «Об'єктивна і суб'єктивна мовно-соціумна граматики : комунікативно-когнітивний та прагматико-лінгвокомп'ютерний виміри» (0118U003137) кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса (науковий керівник – проф. А. Загнітко).

¹ Маслова В. Когнитивная лингвистика. Минск : ТетраСистемс, 2005. С. 50.

Актуальність рецензованої монографії мотивована необхідністю а) теоретичного осмислення специфіки лінгвістичної інтерпретації цінності та репрезентації ціннісної картини світу; б) вивчення механізмів об'єктивації вторинної знакової системи ціннісної картини світу у фраземіці.

Надійним підґрунтям для студіювання фраземного рівня ціннісної картини світу крізь призму кодів культури стає солідний науковий доробок аксіології (Л. Баєва, Г. Вижлецов, В. Тугаринов); лінгвокультурології, зокрема культурного кодування (Д. Гудков і М. Ковшова, В. Карасик, В. Красних, В. Маслова, Г. Палмер, М. Піменова); етнофраземіки (Л. Савченко, О. Селіванова, І. Чибор); сугестивної лінгвістики (Т. Ковалевська, І. Лакомська); фраземної ідеографії (М. Алефіренко, В. Ужченко); оцінної семантики (Н. Арутюнова, М. Болдирев, Т. Космеда, А. Мелерович і В. Мокієнко) й аксіофраземної прагматики (І. Гарбера, Ж. Краснобаєва-Чорна, Я. Сулейманова) тощо.

Монографія добре структурована й оформлена належним чином.

Перший розділ «Цінність і ціннісна картина світу в лінгвопарадигмі» засвідчує а) широку обізнаність авторки в опрацюванні базових питань цінності та ціннісної картини світу у вітчизняній і закордонній лінгвістиці та б) вміння критично осмислювати різні трактування основних мовознавчих понять студіювання з актуалізацією власної позиції. Основним теоретичним здобутком розділу вважаємо опис кваліфікаційних ознак цінності та ціннісної картини світу в лінгвопарадигмі та визначення конститутивних ознак цінності та ціннісної картини світу у фраземіці з опертям на адекватну методологічну базу.

Специфіку кореляції фраземного рівня ціннісної картини світу із 12 кодами культури (антропоморфним, біоморфним (із виокремленням зооморфного та рослинного), гастрономічним, духовним, квантитативним, колоративним, онімним, предметним, природним, просторовим, соматичним, часовим) на матеріалі української, російської, англійської та німецької мов вичерпно скваліфіковано в другому розділі «Репрезентація кодів культури в ціннісній картині світу».

Коди культури цілком логічно презентовано в монографії через впорядковану єдність показників коду лексем (складників фраземи), за якими закріплений лексико-семантичний варіант – семантичний компонент, що реально пов'язаний із певною звуковою оболонкою у свідомості носіїв мови. У такий спосіб показник коду формує обсяг семантичних компонентів, актуалізованих під час утворення фразем. Цей обсяг може бути кваліфікований як прагматична інформація лексеми, вивчення якої постає одним із завдань аксіофраземної прагматики. Мовний матеріал, наведений для ілюстрації емпіричних даних, є доречним і, на нашу думку, відображає авторські міркування під час дослідження.

У розділі вперше в сучасній лінгвістиці сформовано вторинні знакові системи ціннісної картини світу у фраземіці досліджуваних мов, загальним обсягом близько 1 000 одиниць. Зіставний аналіз отриманих вторинних знакових систем усіх чотирьох мов дав змогу встановити ядро ціннісної картини світу, яке формують знаки: соматичного коду (48,7 %), зооморфного коду (7,7 %), духовного коду (7,7 %), просторового коду (7,7 %), природного коду (7,7 %), колора-

тивного коду (7,7 %), квантитативного коду (5 %), часового коду (2,6 %), гастрономічного коду (2,6 %), антропоморфного коду (2,6 %).

У третьому розділі «Фраземна семантика та культурне кодування ціннісної картини світу: експериментальний вимір» опрацьовано й схарактеризовано асоціативні поля 13 цінностей («гроші», «дружба», «закон», «життя», «здоров'я», «краса», «любов», «мир», «свобода», «родина», «справедливість», «успіх», «чесність») і 13 відповідних нецінностей із опертям на вторинну знакову систему фраземного рівня ЦКС українця.

Беззаперечно, що асоціативний експеримент є актуальним методом дослідження для розуміння індивідуальних особливостей різних культур, він дає змогу виявити особливості функціонування мовної свідомості людини. Асоціативний експеримент позиціоновано в роботі як специфічний для певної культури та мови 'асоціативний профіль' образів свідомості, що інтегрує в собі розумові та чуттєві знання, якими володіє конкретний етнос. У рамках студіювання асоціативний експеримент допомагає авторці визначити зміст цінності в когнітивній свідомості носія української мови і вибудувати асоціативний шар аналізованих цінностей із метою подальшого зіставлення з вторинною знаковою системою фраземного рівня ЦКС українця. Проведений експеримент засвідчив випадки інтерференції в рамках асоціативних полів: а) цінностей: свобода – любов; родина – любов, життя, гроші; успіх – гроші, родина, життя, любов; любов – родина; дружба – родина; мир – родина; життя – любов, родина, свобода, здоров'я, краса, успіх, мир; здоров'я – краса, родина; гроші – успіх, свобода, здоров'я; чесність – справедливість, закон, дружба, родина, свобода, успіх; справедливість – чесність, закон, мир; закон – справедливість, чесність, гроші; краса – здоров'я, любов; б) цінностей і нецінностей, що перебувають в опозиції: мир – війна і війна – мир; життя – смерть і смерть – життя; нелюбов – любов; відсутність родини – родина; в) нецінностей і цінностей: війна – родина; нечесність – життя; несправедливість – життя; порушення закону – гроші, життя; г) нецінностей і нецінностей: нелюбов – війна; війна – смерть, несправедливість; смерть – війна; нездоров'я – смерть; відсутність грошей – смерть; нечесність – несправедливість; порушення закону – несправедливість. Цікаво, що в асоціативних полях більшості цінностей зафіксовано асоціат 'щастя', а нецінностей – асоціати 'нещастя' і 'страх'.

Монографія Жанни Краснобаєвої-Чорної «Вторинна знакова система ціннісної картини світу у фраземіці» є логічним продовженням наукових пошуків авторки, розв'язує актуальні проблеми аксіофраземної прагматики, містить теоретично аргументовані та практично цінні результати для сучасного мовознавства. Закцентуємо увагу, що опис ціннісної картини світу за допомогою кодів культури дав змогу рельєфніше презентувати мовну картину світу.

Рецензована праця, беззаперечно, заслуговує високої оцінки і відкриває нові перспективи досліджень фраземіки в подальшому.

Анатолій Мойсієнко